

Arkeolojik İmgeden Sanatsal Üretime: Arkeoterapi Bağlamında Özgün Baskı Resim Deneyimi

Mustafa Tunç¹

Özet

Günümüz kent yaşamı, bireyin doğadan ve sanatsal üretimden giderek uzaklaştığı yoğun bir yaşam pratiği yaratmaktadır. Betonlaşmış kent dokusu içerisinde yaşayan bireyler, gündelik geçim kaygıları nedeniyle çoğu zaman sanatla kurdukları bağı zayıflatmakta ve doğayla olan ilişkileri sınırlı hale gelmektedir. Bu bağlamda doğa, kültürel miras ve sanatın bir araya geldiği mekânlar, bireyin hem estetik hem de psikolojik deneyimini yeniden yapılandırma potansiyeline sahiptir. Bu çalışma, Karabük ili Eskipazar ilçesinde yer alan Hadrianopolis Antik Kenti'nde "Arkeoterapi: Sanatla Terapide Bilinçaltı Arkeolojisi" başlıklı çalıştay kapsamında gerçekleştirilen özgün baskı resim uygulamasını ele almaktadır. Halka açık şekilde olan ve uluslararası sanatçıların yer aldığı çalıştayda öncelikle müthiş bir doğal güzellik içerisinde konumlanmış antik kent sınırları içerisinde yapılmıştır. Arkeoloji, geçmiş uygarlıkların kalıntılarıyla kültürel belleği görünür kılan bir bilim dalı olmanın ötesinde, insanlığın kolektif hafızasında düşünsel bir alan sunmaktadır. Çalışmanın temel amacı, kazı alanında ortaya çıkarılan görsel unsurların, mozaik motiflerinin ve simgesel buluntuların sanat terapisi ve arkeoterapi yaklaşımı çerçevesinde nasıl yeniden anlamlandırılarak sanatsal üretime dönüştürüldüğünü ortaya koymaktır.

Çalıştay sürecinde arkeolojik imgeler, mozaikler ve simgesel öğeler katılımcılar tarafından incelenmiş; bu görsel veriler özgün baskı resim çoğaltılabilir yapısına karşın her baskıda farklılıklar barındıran özgün niteliği sayesinde yeniden yorumlanmıştır. Ortaya çıkan baskı çalışmaları hem tarihsel referanslar taşıyan hem de katılımcıların öznel iç dünyalarını yansıtan görsel belgeler niteliği kazanmıştır. Bu bağlamda çalışma, arkeoloji, sanat terapisi ve özgün baskı resim disiplinlerini bir araya getiren disiplinlerarası bir yaklaşım önermektedir. Arkeoterapi uygulamalarının sanat temelli terapötik süreçlerdeki işlevi, bilinçaltı

1 Doç. Dr, Karabük Üniversitesi, mustafatunc@karabuk.edu.tr, 0000-0001-5983-6695

arkeolojisi kavramı üzerinden kuramsal ve uygulamalı düzlemde tartışılmaktadır. Böylece arkeolojik mekânın yalnızca geçmişini temsil eden bir alan değil, aynı zamanda psikolojik derinlik, sembolik üretim ve sanatsal dönüşüm için etkin bir zemin oluşturduğu ortaya konulmaktadır.

Giriş

Günümüzde kent yaşamını insanların doğayla olan iletişimini kopararak estetikten uzak mekanik ve betonarme bir yaşam tarzı sunmaktadır. Bu yaşam tarzı gerek ekonomik kaygılardan dolayı gerekse kent yaşamının koşturmacası içerisinde sanattan ve sanatsal üretimden tamamen uzaklaştırmaktadır. Bu bağlamda doğa, kültür ve sanatın bulunduğu ortak kesişim alanları insanda psikolojik rahatlamaya birlikte estetik duygunun arttığı mekanlar önem kazanmaktadır. Bütün bu özellikleri barındıran mekanlar ise antik kentler yani arkeolojik alanlardır. Arkeolojik mekanlar yalnızca geçmişten kalan maddi kalıntıları bizlere göstermenin yanında çok katmanlı yapısıyla dün ile bugün arasındaki bağı kurmak için çok önemli mekanlardır. Çoğunlukla arkeolojik kazı alanları doğanın en güzel konumunda yer alan estetik düzeyi yüksek nefes alan mekanlardır. Bu yönüyle kişinin çakralarının açıldığı düşünsel ve sanatsal üretim için son derece zengin alanlardır.

Sanat terapisi kişinin duygu ve düşüncelerini söz ve yazının dışında görsel olarak dışarıya vurma biçimidir. Sanat terapisinde sanatsal üretim süreci bireyin kendini tanıma, fark etme gibi önemli unsurlara katkı sağlayan etkili bir araç olarak kabul görmektedir. Sanat terapisi ile birden fazla konu bütünlüğünü içerisinde barındıran arkeolojik alanların birleşimi sonucu deneysel aynı zamanda özgün bir yaratım süreci ortaya çıkmaktadır. Bu kesişim noktalarının birleştiği ve literatürde yer alan kavram ise “arkeoterapi” olarak açıklanmaktadır. Arkeoterapi arkeolojik alanlarda gün yüzüne çıkan buluntular veya imgelerden yola çıkarak bunları terapötik süreç içerisinde kullanarak tıpkı kazılarda katmanlar arasındaki buluntular titizlikle çıkarılıyorsa, sanat temelli üretim süreci de aynı şekilde kişinin bilinç altındaki düşünceler görünür hale gelmektedir. Özgün baskı resim sanatı da hem teknik süreç hem kavramsal boyut olarak bu sürece uygun bir uygulama imkânı sunmaktadır. Özgün baskı resmin çoğaltılabilir bir yapısının yanı sıra süreç içerisinde küçük farklılıklar ortaya çıkması özgünlüğünü de ortaya koymaktadır. Baskı sürecinde kalıbın oyulması dikkatlice yapılması hatanın geri dönüşümü olmaması arkeolojik kazılarla benzerlik gösteren yanı vardır. Her iki alandaki süreçte de yüzeyin altına inme bir arayış bir açığa çıkarma ve yer yer beklenmedik sonuçlarla karşılaşma durumu vardır. Bu anlamda arkeolojik imgelerin sanatsal üretim sürecinde katılımcıların bireysel yorumlamasına olanak tanıyan önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

Bu çalışma, Karabük ili Eskipazar ilçesinde yer alan Hadrianopolis Antik Kenti'nde gerçekleştirilen "Arkeoterapi: Sanatla Terapide Bilinçaltı Arkeolojisi" başlıklı çalıştay kapsamında üretilen özgün baskı resim uygulamalarını incelemektedir. Araştırma, arkeolojik alanlarda karşılaşılan görsel ve sembolik unsurların sanat terapisi ve arkeoterapi bağlamında nasıl yeniden anlamlandırıldığını ve bireysel sanatsal üretime nasıl dönüştürüldüğünü ele almaktadır. Bu doğrultuda, arkeolojik imgelerin katılımcılar tarafından algılanma, yorumlanma ve özgün baskı resim tekniği aracılığıyla ifade edilme süreçlerine odaklanılmaktadır. Çalışmanın temel amacı, arkeolojik mekânların yalnızca geçmişte temsil eden alanlar değil, aynı zamanda bireyin psikolojik derinliğine ulaşmasını sağlayan, estetik ve yaratıcı üretimi destekleyen deneyimsel alanlar olduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırma, arkeoterapi yaklaşımının sanat temelli terapötik süreçlerdeki işlevini kuramsal ve uygulamalı düzlemde değerlendirerek arkeoloji, sanat terapisi ve özgün baskı resim disiplinlerini bir araya getiren disiplinlerarası bir model önermektedir.

Hadrianopolis Antik Kenti'nde Çalıştay Süreci

Uluslararası sanatçıların bir araya geldiği "Arkeo-Terapi- Sanatla Terapi İnziva: İçerik Bakış Sürecinde Doğa ve Antik Kent Olgusu" Hadrianopolis Antik Kenti Çalıştayında tüm katılımcıların öncelikle rehberler eşliğinde antik kenti adım adım gezerek tarihin bütün izleri hayranlıkla incelenmiştir. Dönemin mimari şeması, ibadet alanları, hamamları ve bu mekanları daha estetik hale getirmek için yapılmış olan mozaikler herkes için ayrı bir duygu ve düşünce çağrıştırmaktadır. Uçsuz bucaksız doğal ortamın içinde bulunan antik kent gezisi doğanın huzur vermesi antik kentin uyandırdığı hayranlıkla antik kent gezisi tamamlanmıştır. Antik kentin bütün alanları gezilip görüldükten sonra çalıştay alanına geçilmiştir. Çalıştay alanının antik kenti tepeden gören bir alanda olması katılımcıları bu duygudan koparmadan çalışma olanağı sunmuştur. Çalıştay için kurulan ortamda herkes kalıplarına gördüklerini, hissettiklerini veya yer altından çıkan eşyaların görsellerini çizmişlerdir. Özgün baskı resmin deneyimselliğe kayan bir tarafın olması nedeni ile hayal gücünü genişleten bir yapıya sahiptir (Tunç, 2024: 65). Terapi sürecince farklı malzemeler kullanılabilir ve bu malzeme kullanımında hayal gücü, yaratıcılık ve bütün bunları yaparken estetik yanında olması gerektiği unutulmamalıdır (Öz Çelikbaş, 2024: 29). Buna bağlı olarak bütün katılımcılar kendi hayal güçleriyle çizimler gerçekleştirmiştir. Özgün baskının çoğaltılabilir yapısının yanı sıra oyma işleminde her hareketin farklı bir şekil ve farklı bir görsel oluşturduğu gibi antik kentlerinde katmanlar arası kazılarla iz sürme çıkan en küçük objenin dahi tarih seyrini değiştirdiği heyecan verici süreçler birbirine benzer işlerdir. Baskı tekniğinde yüzey üzerinde en ufak bir müdahale geri

dönüşü olmayan bir sonuç oluşturduğu gibi arkeolojik kazılarda da aynı şekilde kavramsal paralellik baş göstermektedir. Her iki süreçte de yüzeyden kaldırılan, ortaya çıkarılan yeni bir görsel veya tarihi yeniden okuma olanağı sunmaktadır. Bu iki benzerlik bir araya gelerek sanatsal işler üretmek için uygun bir atmosfer oluşmuştur. Dileyen gezi esnasında gördüklerini, dileyen çalışma alanında konumu doğrultusunda gördüğü alanı veya tamamen hayal dünyasını canlandırmışlardır. Ortamın atmosferiyle o anki duygularla linol kalıplara aktarılan çizimler tamamlandığında oyma aşamasına geçilmiştir. Kazıma işleminden önce kalıba aktarımda dikkat edilmesi gereken bir husus vardır bu husus kalıba muhakkak ters yani ayna görüntüsü geçirilmelidir. Aksi takdirde olduğu geçirilen görsel basıldığında ters bir görüntü olarak çıkacaktır. Özgün baskıdaki bu durum yani kalıptaki görünüm ile baskı sonrası görünüm farklı yönlerde antik kentin de kazı öncesi ve kazı sonrası bambaşka bir ortama dönüşüm süreci birbirine çok benzer olaylardır. Arkeolojik kazıların dikkatle ve özenle kazılması çok önemlidir bu aşamadaki en ufak bir hata, hızlı veya sert hareket telafisi olmayan bir durum meydana getirebilir. Tarihsel süreci okumayı zorlaştırabilir veya çok önemli bir detay gözden kaçabilir. Benzer bir durum özgün baskı resimde kalıp üzerine kazıma yaparken de geçerlidir. Kalıba düz geçirilen bir görsel basıldığında ters bir görsel ortaya çıkmaktadır veya kazıma aşamasında dikkatli olunmadığında istenilen titizlikte bir sonuç çıkmayabilir. Bu nedenle her iki alanda da kaz(ı)ma çok mühim bir işlemdir. Katılımcılar kalıplarına çizim aşamasını geçirdikten sonra ardından oyma işlemi dikkatli bir şekilde tamamlanmıştır. Kazıma işlemi biten kalıpların merdane yardımı ile matbaa boyası yüzeye açılmış ve kalıplara boya verilmiştir. Ana renkler bağlamında herkes basmak istediği rengi seçerek boyayı merdaneler vasıtasıyla kalıplar boyanmıştır. Kalıbın boyayı tamamen aldığı emin olunup baskı makinasına önce kalıp peşinden kalıbın üzerine kâğıt, kâğıdın üzerine keçe konularak kapatılır ve kuvvet uygulanır. Bu işlemin ardından kâğıt kalıbın üzerinden alınarak kurumaya bırakılır. Matbaa boyası kullanıldığı için kuruma hızlı bir şekilde olmaz biraz zaman almaktadır. Özgün baskının çoğaltılabilir yapısı sayesinde bu işlemi birkaç kez yapmak mümkündür ve tekrarlayan aşamalarında her ne kadar aynı kalıp aynı merdane aynı süreç işlese de kâğıt yüzeyinde bazen sürprizlerle karşılaşılabilir. Boyanın tam olarak kâğıda çıkmaması, kâğıdın bir şekilde bir yerlerden kirlenmesi-lekelenmesi, baskı sürecinde kâğıdın kayması vb. birçok durum oluşabilmektedir. Bu durumu olumsuzluk olarak değil sürecin heyecan verici bir parçasıdır. Kalıbın üzerinden kâğıdı her kaldırıpta o heyecan hep var olacaktır. Benzer bir süreç aynı şekilde arkeolojik kazılarda muhakkak yaşanmaktadır. Kazı sırasında toprak altından çıkan her bir parça ne çıkacağı heyecanı o parçayı dikkatli bir biçimde kaldırıma kadar devam etmesiyle eş bir duygudur.

Görsel 1: Hadrianopolis Antik Kenti'nde Gerçekleştirilen Arkeoterapi Temelli Özgün Baskı Resim Çalıştayından Birkaç Görünüm.

Arkeolojik İmgelerin Özgün Baskı Resimde Yeniden Yorumu

Sanat terapisi, çeşitli sanat materyallerinin duygusal yönlerini ve klasik psikoterapi yaklaşımlarını bir araya getirmektedir (Edwards, 2004). Aynı zamanda sanat terapisi insanın kendisini sanatla iyi etme, iyileştirme olarak geçmektedir (Öz Çelikbaş, 2020: 201). Buradan yola çıkarak sanat uygulamaları olan resim, müzik, tiyatro, sinema gibi bütün faaliyetler bunun içerisine girmektedir (Malchiodi, 2003). Terapi tedavi etmek iyileştirmek olarak kullanılıyorsa buna en iyi gelen şey sanattır (Filiz, 2016:174). Sanat terapisi insanın sözle anlatamadığı duygu ve düşüncelerini sanat yoluyla dışavurumudur (Öz Çelikbaş, 2020:37). Sanatla terapi süreci kendini fark etmek, duygu ve düşüncelerini fark edip uygun biçimde ortaya koyma biçimidir (Demir, 2017: 577). Bu çalışma sürecinde katılımcılar bulunan ortamda kendilerini ortama bütünleşik olarak fark etmeleri sonucu kendi düşüncelerini sanatsal bir dille ortaya koymuşlardır. Muhteşem bir doğanın tam ortasında bulunan antik kent ve aynı ortamda planlanan bu çalıştay doğaya hiçbir zarar vermeden en az atık oluşturularak gerçekleştirilmiştir. Kullanılan bu linol malzemeler özgün baskı resim derslerinden arta kalan kullanılabilir parçalardır. Hadrianopolis antik kentinde bulunan imgelerin katılımcılar tarafından özgün baskı resme

uygun biçimde yeniden yorumlanarak yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda doğal ortam, şehrin kalıntıları, kazılardan çıkan imgeler üzerine olmuştur. Her çalışma katılımcıların özgün biçimde yorumlamasıyla yapılmıştır. Katılımcılar Hadrianopolis antik kentin gezisi sırasında gördüğünü kendi süzgecinden geçirerek, yorumlayarak linol kalıplara çizimlerini aktarılmıştır. Burada resmedilen veya kalıba aktarılan görsel katılımcının ortamda dikkatini en çok ne çekti ise kendine yakın gördüğü ne ise onun üzerine durmuş ve onu yorumlamıştır. Bu kimi katılımcı için bir iskelet kimi katılımcı için bir mozaik kimisi için ise antik kent doğal ortamında taşların arasından çıkmış bir çiçek olmuştur. Bu yazıda çalıştayda çalışılan sadece birkaç görsel örnekler yer almaktadır. Fakat birbirinden bağımsız ve dikkat çekici birçok çalışma ortaya konulmuştur. Çoğunlukla kazılarda ortaya çıkan buluntular olan maske, kolye ucu, mozaik motifler ve doğal ortamın içindeki yapı kalıntıları en çok yorumlanan arasındadır. Burada gözden kaçmaması gereken önemli bir durum imgeler olduğu gibi değil her katılımcı kendi duygu düşüncelerini ve yorumlarını katmışlardır. Özgün baskı resim tekniğinin sunduğu imkanlar dahilinde ve bu tekniğin ifade biçimine uygun yorumlu kompozisyonlar oluşturulmuştur. Arkeolojik mekânın dokusu, biçimsel özellikleri ve sembolik anlamlarını sadeleştirme, yeniden yorumlama ve soyutlama gibi mutlu hissedecekleri görseller oluşturmuşlardır. Sanat terapisinde sıklıkla karşılaşılan kişinin kendini fark ederek sanatsal bir ifade aracıyla düşüncelerini ortaya koymasını burada özgün baskı tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Sanatla terapi çatısı altında arkeolojik kazı alanında özgün baskı resim yaparak geçmişe ait izleri sanatsal bir ifade dili kullanarak çağdaş bir yorumla yeniden anlamlandırılmıştır.

Görsel 2: Katılımcılar Tarafından Arkeolojik İmgelerden Esinlenerek Üretilen Linol Baskı Çalışmaları.

Sonuç

Bu çalışma, Hadrianopolis Antik Kentinde gerçekleştirilen “Arkeoterapi: Sanatla Terapide Bilinçaltı Arkeolojisi” başlıklı çalıştayın sanat, arkeoloji ve terapi disiplinlerini bir araya getiren deneysel ve üretim odaklı yapısını ortaya koymayı amaçlamıştır. Antik kentin tarihsel dokusu, doğal çevresi ve arkeolojik buluntuları katılımcılar için yalnızca incelenen bir kültürel miras alanı değil; aynı zamanda bireysel algı, duyu ve düşüncelerin harekete geçtiği sembolik bir üretim alanı olarak işlev görmüştür. Bu görsel ve kültürel veriler, özgün baskı resim tekniği aracılığıyla yeniden yorumlanarak sanatsal üretime dönüştürülmüştür. Linol baskı tekniğinin değişken yapısı, geçmişten günümüze uzanan dönüşüm ve yeniden üretim fikrini kavramsal olarak destekleyen bir ifade alanı oluşturmuştur. Ortaya çıkan özgün baskı çalışmaları hem tarihsel referanslar taşıyan hem de katılımcıların içsel dünyalarını yansıtan görsel anlatılar niteliğindedir.

Çalışmanın bir diğer önemli sonucu, arkeoterapi yaklaşımının sanat temelli terapötik süreçlerde kullanılabilirliğine dair somut bir uygulama modeli sunmasıdır. Sanat terapisinin en önemli noktalarından biri kendi kendini iyi edebilme durumudur (Öz Çelikbaş, 2020: 201). Doğal ve tarihsel bir mekânda gerçekleştirilen sanatsal üretim süreci, katılımcıların çevreyle kurdukları ilişkiyi güçlendirmiş, doğa ve kültürle bütünleşen bir yaratım deneyimi ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda atık malzemelerin yeniden kullanılması ve doğaya zarar vermeyen bir üretim sürecinin tercih edilmesi, sanat üretiminin ekolojik duyarlılıkla da ilişkilendirilebileceğini göstermiştir. Buradan hareketle arkeoterapinin bize sunduğu tarihsel ve çevresel etkileşim olanakları da aynı şekilde anlamlı terapötik sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir. Özdemir’in de belirttiği gibi “Antik kentin tarihsel dokusu ve doğal çevresi, katılımcıların geçmiş ile bugün arasında sezgisel bir bağ kurmasına imkân sağlamıştır. Antik kente yapılan yürüyüşler, aktarılan bilgiler ve doğayla doğrudan temas, katılımcılarda belirli bir görsel ve duygusal hafıza oluşturarak bu unsurları deneyimlemelerini sağlamıştır. Bu deneyimler, atölye sürecinde gerçekleştirilen sanatsal üretimlere yansımış ve içsel bir sürecin ifadesi hâline gelmiştir.” (Özdemir, 2025: 538). Anthotype (Antotip) tekniği ile yapılan bu çalışma ile antik kentlerde çevresel kaygılarla yapılan sanatsal çalışmalar birbirini destekler niteliktedir.

Sonuç olarak bu çalışma, arkeoloji, sanat terapisi ve özgün baskı resim disiplinlerini bir araya getiren disiplinlerarası bir yaklaşımın hem kuramsal hem de uygulamalı açıdan verimli sonuçlar üretebileceğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda özgün baskı resim ve arkeolojik mekanların benzer özellikler taşıması da bu çalışmayla birlikte net bir çerçeve olarak çizilmiştir. Bu bağlamda

arkeoterapi temelli sanat uygulamalarının, gelecekte hem sanat eğitimi hem de terapötik sanat çalışmaları kapsamında yeni araştırmalara ve uygulamalara zemin oluşturabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Demir, V. (2017). Dışavurumcu Sanat Terapisinin Psikolojik Belirtiler ile Bilişsel İşlevlere Etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 7/13, 575-598. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/381749>
- Edwards, D. (2014). Art Therapy. Sage Publications.
- Filiz, Ş. (2016). Sanat Terapisinin Felsefi Boyutları. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*. 6/1, 169-183. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjh/article/1429327>
- Özdemir, A. (2025). Doğatölye Çalıştayı: Anthotype Tekniğiyle Doğa, Tarih ve Sanat Buluşması. Uğur Başarmak (ed). 8. *Uluslararası Trakya Bilimsel Araştırmalar Kongresi Kongre Kitabı*. (ss. 530-541). https://www.isarconference.org/_files/ugd/6dc816_60d4808fef714d368ce4e4855da2cac7.pdf
- Öz Çelikbaş. E. (2020). Art Brut Hareketi ve Jean Dubuffet: Bir Sanat Terapisi Bağıntısı. *Akdeniz Sanat*. (14), 25-35. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akdenizsanat/article/653803>
- Öz Çelikbaş. E. (2020). Sanat ve Terapi'de Antik Kent Olgusu: Hadrianopolis Antik Kenti'nde Alternatif Zentangle ve Pouring Atölye Çalışmaları. *Sanat Dergisi*. (35), 197-203. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunigsfd/article/698800>
- Öz Çelikbaş. E. (2024). *Sanat ve Terapisi: Sanat Terapisinde Temel Kavramlar*. Ankara. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Malchiodi, CA. (2003). Using Art Therapy With Medical Support Groups. In *Handbook of Art Therapy*, 1st ed. 351-361. New York, Guilford Press.
- Tunç, M. (2024). *Türk Plastik Sanatlarında Güncel Araştırmalar I, Türk Plastik Sanatlarında Özgün Baskı Resim Sanatı*. Ankara. Eğitim Yayınevi.